

КОНЦЕПЦІЯ ПРОТИДІЇ ТІНЬОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

THE CONCEPT OF COUNTERING THE SHADOW ECONOMY

Оніщик А.В.

доктор філософії зі спеціальності «Економіка»,
доцент кафедри економіки підприємства та менеджменту,
Академія праці, соціальних відносин і туризму

Onishchuk Anastasia

Academy of Labor, Social Relations and Tourism

Статтю присвячено розробленню та характеристиці концепції протидії тіньовій економіці в Україні. Окреслено місію, умови реалізації (до яких віднесено: інституційні запити, гіпотетичні припущення, суттєві чинники зовнішнього впливу, домінанти зарубіжного досвіду, ключові тенденції генезису та проблеми фактичного стану вітчизняної практики протидії тіньовій економіці в Україні), науково-теоретичне підґрунтя (яке формують: бачення, об'єкт, предмет, метод, фундаментальні положення загальноекономічні та специфічні принципи протидії тіньовій економіці) та напрями практичної реалізації (які формують два вектори: 1) підвищення ефективності виявлення проявів тіньової економіки та усунення його негативних наслідків; 2) профілактичне упередження тіньової економіки). Реалізація запропонованої концепції протидії тіньовій економіці забезпечить створення передумов для мінімізації тіньових економічних процесів, стане початком конструктивної співпраці між державними органами всіх гілок влади з чітким визначенням повноважень та зон відповідальності та загалом підвищить діяльність органів регулювання детінізації національної економіки України.

Ключові слова: тіньова економіка, концепція, детінізація економіки, суб'єкти господарювання, органи публічної влади, економічні відносини.

The article is devoted to the development and characterization of the concept of combating the shadow economy in Ukraine. The integrated indicator of the level of the shadow economy in Ukraine (in% of the volume of official gross domestic product) for January-June 2021, which amounted to 31% of the official GDP is analyzed. The invariance in the level of the shadow economy indicates the adaptation of economic entities to activities in conditions of permanent constraints and the realization of the hypothesis of their development of new channels of shadow activity. At the same time, the well-known German scientist in the field of shadow economy, professor of the University of Linz (Austria) F. Schneider states that the shadow component of Ukraine's economy reaches the level of 44.8%. Such differences between domestic and foreign studies of the level of the shadow economy show us the latent nature of this concept and the impossibility of accurately measuring the level of the shadow economy. All this points us to the need to develop a concept for combating the shadow economy in Ukraine. The concept of counteracting the shadow economy in Ukraine has been developed and outlined the mission, conditions of implementation (including: institutional requests, hypothetical assumptions, significant factors of external influence, dominants of foreign experience, key trends in genesis and problems of the actual state of domestic practice of combating the shadow economy in Ukraine), scientific and theoretical basis (which form: vision, object, subject, method, fundamental provisions of general economic and specific principles of counteraction to the shadow economy) and directions of practical implementation (which form two vectors: 1) increase the efficiency of detecting manifestations of the shadow economy and eliminate its negative consequences; 2) the preventive bias of the shadow economy). Implementation of the proposed concept of counteracting the shadow economy will ensure the creation of prerequisites for minimizing shadow economic processes, will become the beginning of constructive cooperation between state bodies of all branches of government with a clear definition of powers and areas of responsibility, and will increase the activities of the regulatory bodies for shading the national economy of Ukraine.

Keywords: shadow economy, concept, de-shadowing of the economy, economic entities, public authorities, economic relations.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Тінізація національної економіки є одним із важливих проблемних аспектів

сучасного розвитку будь-якої країни, оскільки поширює відтік вітчизняного капіталу за кордон, сприяє зростанню корупції в органах публічної влади, завдає шкоди бюджетам держави,

юридичним та фізичним особам, дестабілізує економічні процеси в країні та є однією з істотних загроз економічній безпеці держави. Саме тому виникає нагальна потреба у розробленні концепції протидії тіньовій економіці, яка б узагальнила попередні наукові напрацювання, обґрунтувала науково-теоретичні засади та сформулила праксеологічні положення ефективно протидії тіньовій економіці в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Різні аспекти тіньової економіки та її детінізації знайшли відображення у працях зарубіжних та вітчизняних учених. Зокрема, теоретичні основи дослідження тінізації висвітлено в наукових працях зарубіжних учених Е. де Сото, П. Гутманна, В. Танзі, Ф. Шнайдера [1] та ін. Серед вітчизняних учених слід виділити актуальні та плідні дослідження З. Варналія, О. Кувшинової, І. Мазур, В. Мандибури, Ю. Харазішвілі та ін.

Незважаючи на вагомий напрацювання, питання розроблення концепції протидії тіньовій економіці не набули логічного завершення, що зумовлює актуальність статті.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є розроблення концепції протидії тіньовій економіці в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За попередніми розрахунками Міністерства економіки, рівень тіньової економіки у січні-червні 2021 р. порівняно з відповідним періодом 2020 р. не змінився і становив 31% від обсягу офіційного ВВП (рис. 1). Незмінність у рівні тіньової економіки свідчить про пристосування суб'єктів господарювання до діяльності в умовах перманентних обмежень та реалізацію

гіпотези про вироблення ними нових каналів тіньової діяльності (які охоплюються існуючими методами оцінки рівня тіньової економіки лише частково). Слід зазначити, що нині головною причиною збереження високого рівня тіньової економіки є природне бажання суб'єктів господарювання не допустити втрати активів в умовах коронакризи з її неординарними проявами, непрогнозованими у часі [2].

Водночас відомий німецький дослідник, фахівець у галузі тіньової економіки професор Лінцького університету (Австрія) Ф. Шнайдер констатує, що тіньовий складник економіки України сягає рівня 44,8% [1]. Такі розбіжності між вітчизняними та зарубіжними дослідженнями рівня тіньової економіки вказують нам на латентний характер цього поняття та неможливість точного виміру показника рівня тіньової економіки. Усе це вказує на необхідність розроблення концепції протидії тіньовій економіці в Україні.

Структурно концепція протидії тіньовій економіці в Україні складається з чотирьох елементів: місії, умов реалізації (до яких віднесено: інституційні запити, гіпотетичні припущення, суттєві чинники зовнішнього впливу, доміанти зарубіжного досвіду, ключові тенденції генезису та проблеми фактичного стану вітчизняної практики протидії тіньовій економіці в Україні), науково-теоретичного підґрунтя (яке формують: бачення, об'єкт, предмет, метод, фундаментальні положення загальноекономічні та специфічні принципи протидії тіньовій економіці) та напрямів практичної реалізації (які формують два вектори: 1) підвищення ефективності виявлення проявів тіньової економіки та усунення його негативних наслідків; 2) профілактичне попередження тіньової економіки) (рис. 2).

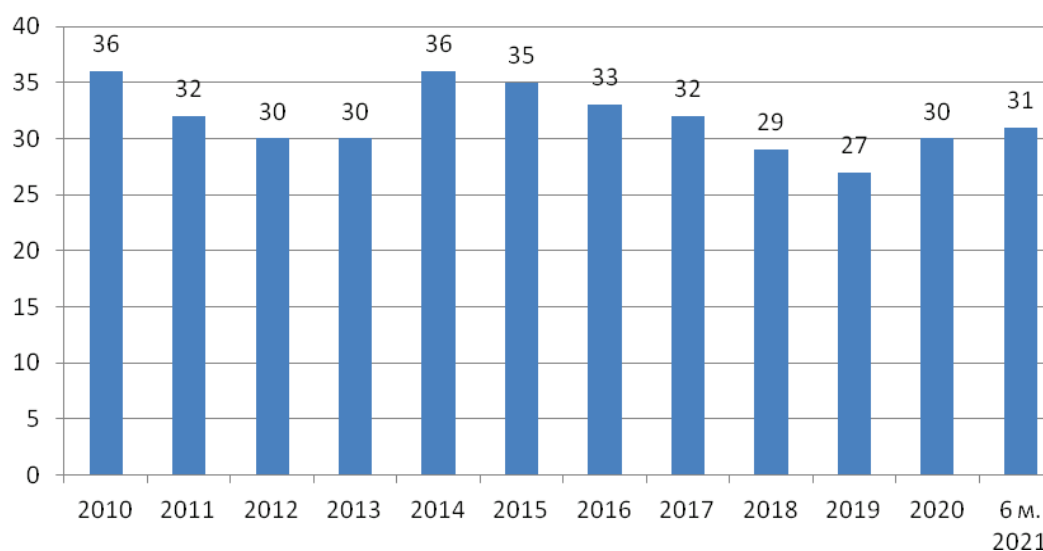

Рис. 2. Концепція протидії тіньовій економіці в Україні

Джерело: складено автором

Місією концепції протидії тіншовій економіці в Україні є створення передумов для мінімізації тіншової економіки в Україні.

До інституційних запитів концепції протидії тіншовій економіці в Україні віднесено: визначення оптимального рівня тіншової економіки з урахуванням зарубіжних методик до визначення цього показника; боротьба з ухиленням від оподаткування; спрощення податкового законодавства; зниження податкового навантаження; забезпечення ефективної протидії контролюючими органами тіншовій економіці; створення сприятливого інвестиційного клімату; впровадження державних програм щодо легалізації тіншових капіталів; удосконалення податкового та митного законодавства щодо перешкоджання різноманітним формам тіншової діяльності суб'єктів господарювання; боротьба з корупцією; стимулювання попиту на вітчизняну продукцію; захист прав приватної власності.

Гіпотетичними припущеннями концепції протидії тіншовій економіці в Україні є такі

положення: 1) тінзація економіки залежить від рівня податкової культури та певних економічних, політичних, соціальних, правових, психологічних та етичних умов здійснення економічної діяльності суб'єктами господарювання; 2) домінування суспільної корисності над індивідуальними інтересами у процесі протидії тіншовій економіці; 3) юридичне забезпечення протидії тіншовій економіці підпорядковується захисту економічних інтересів держави, а не формуванню передумов для надмірного тиску контролюючих органів на суб'єктів господарювання.

До чинників зовнішнього впливу на розповсюдження тіншової економіки в Україні можна віднести такі: пандемію коронавірусу, світову економічну кризу, глобалізаційні процеси, порушення територіальної цілісності держави, високий рівень корупції.

Основними домінантами зарубіжного досвіду протидії тіншовій економіці в Україні є:

– створення єдиного інформаційного ресурсу державного рівня з метою посилення взаємодії

Рис. 1. Інтегральний показник рівня тіншової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) за 2010 р. – січень-червень 2021 р. [2]

уповноважених державних органів щодо проявів тіньової економіки (досвід Німеччини, США);

– адаптація нормативно-правового забезпечення сфери оподаткування, фінансового моніторингу, валютного регулювання до міжнародних стандартів FATF та стандартів ЄС (досвід країн ЄС);

– посилення взаємодії суб'єктів національної економіки запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (досвід США);

– удосконалення правових заходів щодо тіньового відтоку капіталу (досвід країн ЄС);

– стимулювання добровільного подання інформаційних повідомлень суб'єктами господарювання та громадянами щодо проявів тіньових відносин (досвід Німеччини, Канади);

– розширення компетенції органів державного фінансового моніторингу у напрямі створення у їхньому складі слідчих підрозділів із метою проведення оперативних та досудових заходів (досвід Італії);

– спрощення форм звітності та механізмів її подання для суб'єктів господарювання (досвід Бельгії, Нідерландів).

Ключовими тенденціями генезису вітчизняної практики протидії тіньовій економіці в Україні є прийняття низки нормативно-правових актів, які можна охарактеризувати як спробу щодо формування нормативно-правового забезпечення протидії тонізації економіки:

1. Спеціальні нормативно-правові акти, метою прийняття яких є протидія тіньовій економіці. До таких нормативно-правових актів можна належать: Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про створення міжвідомчої робочої групи з питань координації робіт, пов'язаних з аналізом причин та наслідків існування «тіньової» економіки в Україні» від 23 березня 1996 р. № 207-р [3]; Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Урядову робочу групу з питань відслідковування процесів тіннізації економіки та розроблення пропозицій і рекомендацій щодо припинення її зростання» від 30 березня 1998 р. № 398 [4]; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження додаткових заходів щодо детінізації національної економіки на 2004–2005 роки» від 5 липня 2004 р. № 414-р.; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження заходів щодо детінізації національної економіки на 2006–2007 роки» від 23 серпня 2005 р. № 367-р [5]; Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» від 18 листопада 2005 р. № 1516 [6]; накази Державної податкової адміністрації України «Про затвердження Комплексної системи упередження та протидії процесам тіннізації економіки» від 8 серпня 2011 р. № 475 [7] та Державної податкової служби України «Про систему раннього виявлення, комплексного відпрацювання та

руйнування тіньового сектору економіки» від 23 квітня 2012 р. № 329 [8].

2. Нормативно-правові акти, які регулюють проведення окремих заходів за напрямом протидії правопорушенням (різних видів, переважно кримінальних правопорушень) у сфері економіки, у межах розв'язання іншого основного завдання. До них можна віднести: Розпорядження Президента України «Про заходи щодо активізації боротьби з корупцією і організованою злочинністю» від 10 лютого 1995 р. № 35; Розпорядження Президента України «Про незадовільний стан виконання заходів щодо боротьби зі злочинністю» від 25 лютого 1997 р. № 98/97-рп [9]; Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також відмиванням доходів, одержаних незаконним шляхом» від 22 червня 2000 р. № 813/2000 [10]; Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки» від 20 грудня 2006 р. № 1767; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми «Контрабанді – СТОП» на 2005–2006 роки» від 1 квітня 2005 р. № 260.

Аналіз правових актів, що прийняті на теренах України протягом останніх тридцяти років, урегульовували окремі питання, пов'язані з протидією тіннізації економіки, свідчить про їх безсистемний характер, прийняття в «ручному» режимі, скоріше у зв'язку з необхідністю оперативного (а не стратегічного) розв'язання тих чи інших завдань політичного характеру. У зв'язку із цим можна констатувати відсутність чітких правових форм законодавчого забезпечення зазначеного напрямку [11, с. 176].

До основних проблем фактичного стану протидії тіньовій економіці в Україні можна віднести: складність податкової системи; неможливість обрахування збитків, що завдані державі й суспільству; неефективну державну політику у сфері економіки; високий рівень безробіття; низький рівень життя населення; диференціацію в доходах; порушення соціальної справедливості з боку держави під час розподілу суспільних благ; активізацію організованих злочинних угруповань, що залучають у свою діяльність висококваліфікованих фахівців, які розробляють шахрайські схеми; швидке зростання кримінального сектору та його поступову інтеграцію в державний апарат; високий рівень корумпованості державного апарату, співробітників контролюючих і правоохоронних органів; політичну нестабільність; неузгодженість фінансової політики держави з інтересами суб'єктів господарювання; напружену політичну ситуацію, пов'язану з воєнними діями на Сході України; політичний вплив на Україну з боку провідних держав світу; відсутність співпраці між правоохоронними органами, що покликани

протидіяти тіньовій економіці; психологічний складник суб'єкта господарювання, що прагне витратити менше та отримувати більше; не налагоджений діалог між владою та народом; велику кількість олігархічних груп, чиї інтереси посилено лобіюються правлячою верхівкою; вплив глобалізаційних процесів на національний менталітет країни, що створює специфічні форми прояву тіньової економіки; суперечності між інтересами держави та інтересами приватного бізнесу та домогосподарств; недотримання законів, що вийшло на інституційний рівень і є частиною культури поведінки, коли обман держави є загально визнаною нормою.

Перейдемо до характеристики науково-теоретичного підґрунтя концепції протидії тіньовій економіці.

Баченням концепції протидії тіньовій економіці в Україні є формування інфраструктури упередження та боротьби з тіньовою економікою.

Об'єктом концепції протидії тіньовій економіці в Україні є тіньова економіка.

Предметом концепції протидії тіньовій економіці в Україні є технології управлінського впливу держави на тіньову економіку.

Методом концепції протидії тіньовій економіці в Україні є сукупність методів та прийомів упередження та боротьби з тіньовою економікою, які реалізує держава з метою забезпечення економічної безпеки країни.

Фундаментальні положення концепції протидії тіньовій економіці:

1. Відповідальність держави за стан протидії тіньовій економіці в країні.

2. Невідворотність постійної модернізації протидії тіньовій економіці, яка спричинена динамічною трансформацією умов організації економічної діяльності суб'єктів господарювання.

3. Збалансованість державних та приватних інтересів під час організації та здійснення протидії тіньовій економіці.

4. Ефективне використання інформаційних технологій у протидії тіньовій економіці.

5. Забезпечення системної фахової підготовки та профільного підвищення кваліфікації спеціалістів, які протидіють економічній злочинності.

Загальноекономічні принципи, на які повинна спиратися протидія тіньовій економіці: науковості, системності, комплексності, законності, реальності, гнучкості, безперервності, передбачуваності та ефективності.

До специфічних принципів протидії тіньовій економіці в Україні віднесемо: адаптивність, справедливість, збалансованість інтересів, неупередженість, синергію, єдність інформаційного простору, компетентність та відповідальність.

Останнім блоком концепції протидії тіньовій економіці в Україні є напрями її практичної реалізації, до яких віднесено: 1) підвищення ефективності виявлення проявів тіньової економіки та усунення його негативних наслідків; 2) профілактичне упередження тіньової економіки.

До пропозицій щодо підвищення ефективності виявлення прояву тіньової економіки та усунення її негативних наслідків відносяться: 1. Розроблення дієвої системи заходів протидії тіньовій економіці. 2. Удосконалення правової урегульованості порядку здійснення діяльності з боротьби з економічними злочинами та правопорушеннями. 3. Створення єдиної державної політики, спрямованої на боротьбу з проявами тіньової економіки. 4. Налагодження ефективної взаємодії між вітчизняними та закордонними правоохоронними органами. 5. Удосконалення взаємодії правоохоронних органів між собою щодо протидії економічним злочинам та правопорушенням, чітке розмежування повноважень правоохоронних органів та налагодження дієвого інформаційного обміну між ними. 6. Удосконалення правової бази щодо тіньової економіки. 7. Боротьба з корупцією у правоохоронних органах. 8. Створення єдиної бази знань щодо накопичення інформації про факти, способи та схеми ухилення від сплати податків та осіб, що причетні до таких злочинів.

Пропозиції щодо покращення профілактичного упередження тіньової економіки в частині формування умов, в яких організовується та здійснюється господарська діяльність, уважимо за доцільне структурувати у розрізі шести груп: економічні, соціальні, політичні, правові, психологічні та етичні.

1. Економічні: зменшення рівня податкового навантаження на суб'єктів господарювання; зменшення надмірного втручання держави в економіку; зменшення готівкових розрахунків.

2. Соціальні: підвищення рівня життя населення; зменшення рівня безробіття; урівноваження диференціації доходів у суспільстві.

3. Політичні: зменшення рівня корупції; забезпечення домінування суспільної корисності над політичною доцільністю.

4. Правові: вдосконалення законодавчої бази щодо тіньової економіки; підвищення рівня відповідальності.

5. Психологічні: забезпечення достовірного та дієвого декларування доходів населення; підвищення гласності про рівень розкриття злочинів суб'єктів господарювання, які займалися тіньовою діяльністю.

6. Етичні: активна роль держави у формуванні податкової культури через засоби масової інформації, зменшення рівня прийняття людьми корупції як об'єктивного явища.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Реалізація запропонованої концепції протидії тіньовій економіці забезпечить створення передумов для мінімізації тіньових економічних процесів, стане початком конструктивної співпраці між державними органами всіх гілок влади з чітким визначенням повноважень та зон відповідальності та загалом підвищить діяльності органів регулювання детінізації національної економіки України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Friedrich Schneider, Leandro Medina. Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? URL: <http://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2018/01/25/shadow-economies-around-the-world-what-did-we-learn-over-the-last-20-years-45583> (дата звернення: 12.11.2021).
2. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у січні-червні 2021 року. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendantsiiTinovoiEkonomiki> (дата звернення: 01.12.2021).
3. Про створення міжвідомчої робочої групи з питань координації робіт, пов'язаних з аналізом причин та наслідків існування «тіньової» економіки в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 1996 р. № 207-р. *Кабінет Міністрів України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/207-96-%D1%80> (дата звернення: 12.11.2021).
4. Про затвердження Положення про Урядову робочу групу з питань відслідковування процесів тінізації економіки та розроблення пропозицій і рекомендацій щодо припинення її зростання : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 р. № 398. *Кабінет Міністрів України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/398-98-%D0%BF> (дата звернення: 12.11.2021).
5. Про затвердження заходів щодо детінізації національної економіки на 2006–2007 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2005 р. № 367-р. *Кабінет Міністрів України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/367-2005-%D1%80> (дата звернення: 12.11.2021).
6. Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції : Указ Президента України від 18 листопада 2005 р. № 1615/2005. *Президент України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1615/2005> (дата звернення: 12.11.2021).
7. Про затвердження Комплексної системи упередження та протидії процесам тінізації економіки : Наказ Державної податкової адміністрації України від 8 серпня 2011 р. № 475. *Державна податкова адміністрація України*. URL: <http://ovu.com.ua/articles/480-derzhavna-podatkova-administratsiya-ukrayini/publisher> (дата звернення: 12.11.2021).
8. Про систему раннього виявлення, комплексного відпрацювання та руйнування тіньового сектору економіки : Наказ Державної податкової служби України від 23 квітня 2012 р. № 329. *Державна податкова служба України*. URL: <http://sfs.gov.ua/>. дата звернення: 12.11.2021).
9. Про незадовільний стан виконання заходів щодо боротьби зі злочинністю : Розпорядження Президента України від 25 лютого 1997 р. № 98/97-рп. *Президент України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/98/97-рп> (дата звернення: 12.11.2021).
10. Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також відмиванням доходів, одержаних незаконним шляхом : Указ Президента України від 22 червня 2000 р. № 813/2000. *Президент України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/813/2000> (дата звернення: 12.11.2021).
11. Тильчик О.В. Адміністративно-правове забезпечення протидії тонізації економіки : монографія. Київ : Гельветика, 2017. 378 с.

REFERENCES:

1. Friedrich Schneider, Leandro Medina. Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? URL: <http://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2018/01/25/shadow-economies-around-the-world-what-did-we-learn-over-the-last-20-years-45583> (Last accessed 12.11.2021).
2. Zahal'ni tendentsiyi tin'ovoyi ekonomiky v Ukrayini u sichni-cherвні 2021 roku. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendantsiiTinovoiEkonomiki> (Last accessed 1.12.2021).
3. Pro stvorennya mizhvidomchoyi robochoyi hrupy z pytan' koordynatsiyi robit, pov"yazanykh z analizom prychnyn ta naslidkiv isnuvannya «tin'ovoyi» ekonomiky v Ukrayini: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 23 bereznya 1996 roku № 207-r. Kabinet Ministriv Ukrayiny. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/207-96-%D1%80> (Last accessed 12.11.2021).
4. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Uryadovu robochu hrupu z pytan' vidslidkovuvannya protsesiv tinizatsiyi ekonomiky ta rozroblennya propozytsiy i rekomendatsiy shchodo pryypynennya yiyi zrostannya: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 30 bereznya 1998 roku № 398. Kabinet Ministriv Ukrayiny. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/398-98-%D0%BF> (Last accessed 12.11.2021).
5. Pro zatverdzhennya zakhodiv shchodo detinizatsiyi natsional'noyi ekonomiky na 2006–2007 roky: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 23 serpnya 2005 roku № 367-r. Kabinet Ministriv Ukrayiny. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/367-2005-%D1%80> (Last accessed 12.11.2021).
6. Pro pershocherhovi zakhody shchodo detinizatsiyi ekonomiky ta protydiy koruptsiyi: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 18 lystopada 2005 roku № 1615/2005. Prezydent Ukrayiny. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1615/2005> (Last accessed 12.11.2021).
7. Pro zatverdzhennya Kompleksnoyi systemy uperedzhennya ta protydiy protsesam tinizatsiyi ekonomiky: Nakaz Derzhavnoyi podatkovoyi administratsiyi Ukrayiny vid 8 serpnya 2011 roku № 475. Derzhavna podatkova

administratsiya Ukrainy. URL: <http://ovu.com.ua/articles/480-derzhavna-podatkova-administratsiya-ukrayini/publisher> (Last accessed 12.11.2021).

8. Pro systemu rann'oho vyvavlennya, kompleksnoho vidpratsyuvannya ta ruynuvannya tin'ovoho sektoru ekonomiky: Nakaz Derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrainy vid 23 kvitnya 2012 roku № 329 / Derzhavna podatkova sluzhba Ukrainy. URL: <http://sfs.gov.ua/>. (Last accessed 12.11.2021).

9. Pro nezadovil'nyy stan vykonannya zakhodiv shchodo borot'by zi zlochynnisty: Rozporyadzhennya Prezydenta Ukrainy vid 25 lyutoho 1997 roku № 98/97-rp. Prezydent Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/98/97-rp> (Last accessed 12.11.2021).

8. Pro systemu rann'oho vyvavlennya, kompleksnoho vidpratsyuvannya ta ruynuvannya tin'ovoho sektoru ekonomiky: Nakaz Derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrainy vid 23 kvitnya 2012 roku № 329 / Derzhavna podatkova sluzhba Ukrainy. URL: <http://sfs.gov.ua/>. (Last accessed 12.11.2021).

9. Pro nezadovil'nyy stan vykonannya zakhodiv shchodo borot'by zi zlochynnisty: Rozporyadzhennya Prezydenta Ukrainy vid 25 lyutoho 1997 roku № 98/97-rp. Prezydent Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/98/97-rp> (Last accessed 12.11.2021).

10. Pro dodatkovy zakhody shchodo posylennya borot'by z prykhovuvannyam neopodatkovanykh dokhodiv, a takozh vidmyvannyam dokhodiv, oderzhanykh nezakonnym shlyakhom: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 22 chervnya 2000 roku № 813/2000. Prezydent Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/813/2000> (Last accessed 12.11.2021).

11. Tyl'chuk O.V. (2017). Administratyvno-pravove zabezpechennya protydyi tonizatsiyi ekonomiky: monohrafiya. Kyiv: Vydavnychyy dim «Hel'vetyka», 378 s [in Ukrainian].